

включал описание модной одежды, мебели, украшений, обычно одну цветную иллюстрацию;
2. Московские вести – отдел содержал забавные истории, анекдоты, описания московской литературной и внелитературной сферы.

В конце первой – начале второй четверти XIX в. женское издание эволюционирует. Параллельно с литературными и общественно-политическими появляются издания бытового и практико-ориентированного содержания, причем со временем они наращивают тиражи. Быстрый рост их популярности связан с ориентацией издателей на интересы отечественных модниц, расширением читательской аудитории за счет среднего класса. Среди таковых можно назвать журнал «Модный вестник» (1816), «Ваза» (1832), «Гирлянда» (1846) и последовавшие за ними позднее «Магазин мод и рукоделья» (1851), «Лучи» (1850), «Ласточка» (1859), «Модный магазин» (1861), «Новый русский базар» (1866), «Модный свет» (1868) и др.

Таким образом, феномен гендерно ориентированного издания, возникший в России в конце XVIII в., а также развитие отделов мод и новостей в литературных и общественно-политических изданиях начала XIX в. сформировали предпосылки для появления специализированных женских изданий. Идея дамского журнала, заимствованная из западноевропейской журналистики, была с успехом реализована на русской почве и имела плодотворное продолжение в середине и второй половине XIX в.

Литература

1. Верещагин, В. Женские моды александровского времени / В. Верещагин // Быт городской: 1 половина XIX века [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://historydoc.edu.ru/catalog.asp?cat_ob_no=14079&ob_no=14078.
2. Козлова, М. Журналы в XVIII веке / М. Козлова // История отечественных средств массовой информации / М. Козлова. – Ульяновск: УГТ, 2000.
3. Малышева, Н. «Приятность с пользой...» / Н. Малышева // Антик. Инфо [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.antiq.info/magazine_all_issues/7200.html.
4. Мода начала XIX века // Золотые месяцы: Творческий клуб МГУ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://projects.goldenrobes.s.ru/autumnball2006/moda.html>.

Т.А. Выскварка (Мінск, БДПУ) ТРАНСФАРМАЦЫЯ ВОБРАЗА К. КАЛІНОЎСКАГА Ў БЕЛАРУСКОЙ ЛІТАРАТУРЫ

Дзейнасць Кастуся Каліноўскага неаднолькава асэнсоўвалася ў айчынай і замежнай гісторыі, неадназначна да гэтай велічнай постаці ставіліся прадстаўнікі розных пакаленняў і ідэалагічных дактрын. Літаратура, як спадкаемца і адначасова суддзя-аналітык гісторыі, таксама неаднаразова імкнулася падслухаць біццё сэрца «мяцежнага Караля». Зменлівы вугал падзення святла на асобу Кастуся Каліноўскага ў беларускім пісьменстве абумоўлены не толькі ўласна светапоглядам мастакоў слова, але і тымі адбіткамі, якія непазбежна пакідаюць на мастацкіх творах пераломныя гістарычныя падзеі і асаблівасці дзяржаўнага ладу. Становішча Заходняй Беларусі, Вялікая Айчынная вайна, савецкая рэчаіснасць і тое месца, што Рэспубліка Беларусь займае ў сусветнай супольнасці на сённяшні дзень, безумоўна, аказалі ўплыў на трансфармацыю вобраза Кастуся Каліноўскага ў беларускай літаратуры.

Народным героем не толькі ў вуснай народнай творчасці беларусаў, але і ў афіцыйным перыядычным друку Кастусь Каліноўскі стаў у 1916 г., атрымаўшы гэты тытул дзякуючы артыкулу В. Ластоўскага «Памяці Справядлівага». Імя «Дыктатара Літвы і Белай Русі» актыўна згадваецца з 20-х гг. XX ст., у час абуджэння беларускай грамадзянскай думкі, калі «ў Каліноўскім адраджэнская грамадскасць пачынае бачыць свайго ідэйнага папярэдніка ў барацьбе за вызваленне» [5, с. 129]. У гістарычных працах і артыкулах апявалі імя паўстанца-змагара лідэр БХД кс. А. Станкевіч, даследчык з-пад Слоніма Р. Кярхноўскі, а таксама І. Ігна-тоўскі, С. Агурскі, І. Цвікевіч. М. Гарэцкі ў сваёй «Гісторыі беларускае літаратуры» дазваляе заняць Каліноўскаму пачэснае месца нацыянальнага героя. Свае творы прысвячалі Яську-гаспадару з-пад Вільні А. Вольскі, А. Гурло, Ю. Лявонны, а да 60-х угодкаў паўстання пабачыла свет п'еса Е. Міровіча «Кастусь Каліноўскі». Аднак даследчык І. Гетман заўважае пэўную мастацкую аднабаковасць гэтых твораў 20-х гг., якія «ўсяляк выдзялялі толькі сацыяльны аспект паўстання, яго ж нацыянальна-вызваленчы характар замоўчваюся» [5, с. 129]. У 30-я гг. вульгарная сацыялогія савецкай рэчаіснасці ўвогуле «ахрысціла» згаданага вышэй творы «нацдэмаўшчынай», а Каліноўскага – буржуазным бунтаром польскай шляхты. Імя нацыянальнага героя цяжка было пачуць на ўсход ад рыхскай мяжы. На-сапраўднаму атрымаць новае жыццё і пражыць яго ў творы дазволілі Кастусю Каліноўскаму прадстаўнікі заходне-беларускай незалежнаскай інтэлігенцыі М. Машара і М. Танк.

М. Машара ўзнёсла-патрыятычна паказаў Каліноўскага змагаром як за ліквідацыю сацыяльнай няроўнасці, так і за балючую для беларусаў нацыянальную незалежнасць: «Адно – не здраджу я ніколі // Працоўны люд і Беларусь» [10, с. 436]. Сучасная беларуская крытыка ставіць паэму М. Машары «Смерць Кастуса Каліноўскага» на прыступку ніжэй у параўнанні з творам М. Танка, сцвярджаючы, што гераічнае дзейнасць Каліноўскага «толькі праз 4 гады пасля публікацыі Машары ў паэме М. Танка <...> атрымала належнае мастацкае ўвасабленне» [4, с. 253]. М. Танк не адбіваў «у хадэку гэтага змагара» [9, с. 197], а надрыўным радком падараваў яго беларускай пісьменнасці. У 90-я гг. XX ст. [сведчанне С. Панізніка – Т. В.] М. Танк скажа пра сваю паэму: «Дужа яна мне дарагая, паэма. Пісалася тады, калі нялёгка было змагацца за Каліноўскага» [6, с. 394]. Твор пра змагара пісаў сам змагар, які словам, справай і асабістай пакутай супрацьстаяў недальнабачным прагнозам прадстаўнікоў «Вялікай Польшчы» адносна лёсу ўсходніх крэсаў і арганічнага выцяснення мяжы палітычнай мяжой этнаграфічнай. Танкаўская паэма «Каліноўскі», што хвалюе «ценом Пугачова», у якой за пазухай носяць Герцэна, а ў сэрцы – прызыў «Колокола», унутранай энергіяй радка апавядае пра Чалавека-легенду з Мастаўлян з «гарачымі вачыма» і невылечна хвора на запаленне душой, укрываванай за «дзецюкоў». Звяртае на сябе ўвагу завостраны сацыяльны дух паэмы: «/ да паўночы ў хатах-зямлянках // Цемру калыша лучынны агонь, // Гора складае свае калыханкі – // Сумныя песні пра чорны прыгон» [12, с. 90]. У. Калеснік у сваім слове даследчыка згадвае польскіх літаратараў, што «ўлоўлівалі пэўныя аналогіі паміж беларускім паэтам і сваімі славытымі рамантыкамі XIX ст., нацыянальнымі вешчунамі, будзіцелямі» [8, с. 329].

Вульгарная сацыялогія 30-х гг. страціла моц свайго ўплыву на мастацкія творы беларускай літаратуры з пачаткам Вялікай Айчыннай вайны. У гэты час гераізму поруч з трагізмам пра нацыянальнага героя XIX ст. успомніў П. Броўка. У баладзе «Кастусь Каліноўскі» сустракаем не «мяцежнага Караля», «Дыктатара Літвы і Белай Русі», а воіна-змагара Каліноўскага, які наўрад

ці паміраў і ўваскрасаў, пачуўшы стогны свайго народа, а, бесмяротны, вечна жыві, увасоблены ў тых беларускіх братах сваіх, між якімі на векі падзяліў сваё гарачае сэрца сакавіцкай раницай 1864 года... «А покуль збяруць акупанты пагоню // – Далёка замчаць Каліноўскага коні... // Хай немцы шукаюць // Ля Гайны ўзбярэжаў, // А ён каля Нёмна ці дзе ў Белавежы // з хлопцамі-сябрамі // Другую стрэў зграю // Ды меч ад варажой крыві выцірае» [3, с. 41].

Актыўны працэс асваення гістарычнай спадчыны К. Каліноўскага прыпадае на канец 50-х – пачатак 60-х гг. XX ст. – час абуджэння навуковай і грамадзянскай беларускай думкі. Сваё слова пра пярэдадзень паўстання і будучага героя-паўстанца сказаў У. Караткевіч – той, хто ўнёс у беларускую літаратуру «аўтарскае разуменне гісторыі як працэсу, у якім дыялектычна ўзаемазвязаны гісторыя, філасофія, эстэтыка і публіцыстыка» [11, с. 86]. Вядома, што для У. Караткевіча постаць Кастуся Каліноўскага была самай шчымлівай у беларускай гісторыі. Акрамя рамана «Каласы пад сярпом тваім», яшчэ адно гераічнае жыццё Ігнат Вітажэнец пражывіў у драме летапісца не толькі свайго часу «Кастусь Каліноўскі»: уваскрэс паўстанец і ў паэтычнай спадчыне У. Караткевіча.

Музыка «куляшоўскай паэзіі верша» [7, с. 237] гучыць у кожным радку драматычнай паэмы «Хамуціус». А. Куляшоў, які як паэт заўжды стаяў на вяршынях духу, увёў у свой твор герояў, здольных несці на сабе «ўвесь цяжар самага абагуленага, сам зга сканцэнтраванага ведання пра чалавека і свет» [7, с. 242]. Перадумовамі напісання «Хамуціуса» – паэмы, сугучнай паэтычнай музыцы Шэкспіра і Гётэ, – пэўна, сталі пераклады А. Куляшовым класічных твораў А. Пушкіна, М. Лермантава, Ул. Маякоўскага, С. Ясеніна, А. Твардоўскага, увасобленыя ў майстэрску адшліфаваным беларускім вершы, а таксама ўжо пакінуты за плячыма шчаслівы творчы шлях паэта. В. Бечык вызначыў месца нацыянальнага героя ў творы наступным чынам: «Кастусь Каліноўскі – носьбіт абсалютнай маральнасці ў яе вышэйшай праяве» [2, с. 252]. А. Куляшоў у першую чаргу паказаў Каліноўскага як Чалавека, волата духу, асобу па-за часам, абраўшы фонам грамадска-сацыяльным і інтымны канфлікты. Сталая патрэба Каліноўскага ахвяраваць сабой і каханнем дзеля дзецюкоў» аказалася яшчэ адной дарогай А. Куляшова ў «акіяна чалавечнасці» [1, с. 134].

Свае праявілі творчы «Ды гатару Літвы і Белай Русі» прысвяцілі А. Мальдзіс («Восень пасярод вясны»), І. Капылюк («Пісьмы Караліне»), С. Яновіч («Сярэбраны яздок»). Гістарычны раман сучаснага беларускага пісьменніка А. Наварыча «Літоўскі воўк» абмінуў духам авантурызму, вечна сур'ёзны, гераічны вобраз Кастуся Каліноўскага. Яшчэ чакае належнай ацэнкі паэтычная анталогія, якую склалі 6 вершы-дарункі Каліноўскаму Н. Арсеневай, Л. Геніюш, Н. Баравіковай, В. Коўтун, Н. Мацяш, Л. Рублеўскай, Д. Бічэль-Загнетавай. Асэнсаванне ўласнага гістарычнага шляху выступае карэнным прынцыпам нацыянальнай свядомасці кожнага народа. Дзейнасць Кастуся Каліноўскага прыпадае на час фарміравання беларускай нацыі як супольнасці тэрыторыі, эканамічнага жыцця, культуры і літаратурнай мовы. Да гэтай надзвычай яркай гістарычнай асобы, нацыянальнага героя, «прынца духу» беларуская літаратура звярталася на працягу ўсяго таго доўгага і шматпакутнага шляху народа да нацыі. Трансфармацыя мастацкага вобраза Кастуся Каліноўскага працягваецца і па сённяшні дзень, калі для беларусаў застаецца актуальнай праблема кансалідаванасці грамадства, пошуку свайго месца ў еўрапейскай супольнасці, усведамлення нацыянальнай ідэі.

Літаратура

1. Бечык, В.Л. Выбранае: літ.-крыт. арт. / В.Л. Бечык; уклад. Л. Кароткая. – Мінск: Маст. літ., 1989.
2. Бечык, В.Л. Шлях да акіяна: кн. пра паэзію А. Куляшова / В.Л. Бечык. – Мінск: Маст. літ., 1981.
3. Броўка, П. І маладосць, і сталасць / П. Броўка. – Мінск: Маст. літ., 1980.
4. Гісторыя беларускай літаратуры XX ст.: у 4 т. – Мінск: Бел. навука, 1999. – Т. 2.
5. Гетман, І. Вобраз К. Каліноўскага ў заходнебеларускай літаратуры / І. Гетман // Паўстанне 1863 года і яго гістарычнае значэнне: матэрыялы міжнар. навук. канф., 10–11 кастр. 2003 г. – Брэст: Лаўроў, 2004.
6. Жыві ў свабодзе: кн. пра Каліноўскага / уклад. і аўт. паслясл. С.С. Панізніка. – Мінск: Юнацтва, 1996.
7. Каваленка, В.А. Жывое аблічча дзён: літ.-крыт. арт. / В.А. Каваленка. – Мінск: Маст. літ., 1979.
8. Калеснік, У.А. Лёсам пазнае: выбр. літ. партрэты і нарысы / У.А. Калеснік. – Мінск: Маст. літ., 1982.
9. Калеснік, У.А. Паэзія змагання (Максім Танк і заходнебеларуская літаратура) / У.А. Калеснік. – Мінск: Дзяржвыд. БССР, 1959.
10. Машара, М.А. Мая азёрная краіна: выбранае / М.А. Машара. – Мінск: Дзяржвыд. БССР, 1962.
11. Русецкі, А.У. Уладзімір Караткевіч: праз гісторыю ў сучаснасць / А.У. Русецкі. – Мінск: Маст. літ., 2000.
12. Танк, М. Збор твораў: у 13 т. / М. Танк. – Мінск: Бел. навука, 2008. – Т. 7.

Т.У. Ганчарова-Цынкевіч (Мінск, БДПУ)

ФАЛЬКЛОРНА-РАМАНТЫЧНАЯ ТЫПІЗАЦЫЯ Ў ТВОРАХ ЯНКІ КУПАЛЫ І МАКСІМА ТАНКА («Бандароўна» і «Ля вогнішч начлежных»)

Фальклорныя песні, паданні, легенды прыгожыя сваім натуральным, прыродным характам, той сілай пачуцця і глыбінёй думкі, якая ў іх тоіцца. Беларускі народны фальклор валодае магічнымі чарамі эмацыянальнага ўздзеяння на чалавечую душу, нясе ў сабе самае дарагое і заветнае з таго, што гатуе душу напаяе і жывіць. Фальклор заўсёды займае важнае месца ў духоўным жыцці народа, таму што садзейнічае выхаванню лепшых чалавечых якасцей: сумленнасці, справядлівасці, шчырасці, працавітасці.

Самай яркай сацыяльна-бытавой баладай з'яўляецца вядомая ў Беларусі і Украіне з XVII ст. песня пра Бандароўну. Некалькі варыянтаў народных песень пра Бандароўну можна знайсці ў «Беларускім зборніку» вядомага фалькларыста П. Шэйна. Вобраз моцнай, гордай дзяўчыны, якая не скарылася пану, натхніў Янку Купалу на стварэнне рамантычнай паэмы «Бандароўна», а Максіма Танка – цудоўнай казкі «Ля вогнішч начлежных».

Паэма «Бандароўна» – сапраўдны фальклорна-рамантычны жывапіс словам, які трымаецца на паэтыцы баладнай песні. Паэт-рамантык услаўляе гераіню з народа, паказваючы яе дзявочую годнасць і маральнае высакародства душы: «...Смела адказала: // – Дужы ты сваім багаццем, // А я сілы большай, – // За мной праўда і народ мой, // За табой жа – грошы!» [1, с. 48]. Бандароўна не скарылася пану Патоцкаму, абараняючы дзявочую і чалавечую годнасць. Гэты ўчынак пададзены ў творы як тыповы – як выражэнне заканамернага ў жыцці, як праўдзівае адлюстраванне рэчаіснасці. Вобраз дзяўчыны намалёваны ў лірыка-паэтычных інтанацыях народнай песні, дзе ў адно цэлае зліваюцца адчуванні гераіні і адчуванні народа, адчуванні кожнага чалавечага сэрца.